

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์
การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

The development of approach to deal with participation of Non – formal
Education and Non-formal and Informal Education
community in Mahasarakham Province

อานนท์ คณະวาปี¹
สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) พัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 2 ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิธีการที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี PNI_{modified}) ระยะที่ 3 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในระยะที่ 3 คือ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและกรรมการสถานศึกษาศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 คนโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วย การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงินการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ

2. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวมรายด้านมีค่า PNI_{modified} = 0.19

¹นิสิตระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²รองศาสตราจารย์ คณะบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม พบว่าวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในด้านแนวทางการดำเนินการ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกันมีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชนและมีโครงการที่เด่นได้แก่ศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน การสัมมนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน โครงการต่อต้านยาเสพติดรณรงค์ต่อต้านบุหรี่ เป็นต้นผลการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพบว่า

3.1 ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน

3.2 ควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอนร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา

3.3 ควรอยู่ในขณะทำงานทุกขั้นตอนส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษาและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีก่อนเสนอต่อสาธารณชน

3.4 ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ

3.5 ควรพัฒนาผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

Abstract

The purpose of this research were 1) to study the component and indicator of 1) to study the component and indicator of approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community, 2) to study the current condition and desirable of approach to deal with community participation and 3) to development the approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. This research is divided in to 3 periods of time are: 1. to study the component and indicator of approach to deal with participation community by analyze and synthesis the material of documents and related researches, 2. to study the current condition and desirable of approach to deal with community participation and to development the approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. In this study qualitative research population, the samples consist 291 of the committee of the office of Non-formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province. The instrument is questionnaire. Statistics is Priority Needs Index (PNI Modified) and 3. to study the excellence outcome on working of approach to deal with participation of Non-formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province for development of approach to deal with community participation. The informants are 5 directors of the office of Non – formal Education and Non-formal and Informal

Education community those have the excellence of working result in Mahasarakham Province by analyze the material. The research findings were as follows:

1. The component of participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community consists participation in the meeting, participation in issuance of money, participation in the community committee, participation in leader, participation in starting up.

2. In general, the current condition of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is good. The desirable of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is better. And Priority Needs Index (PNI Modified) of approach to deal with community participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province is $PNI_{\text{modified}} = 0.19$

3. Approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province found that the excellence approach was the participation of people in thinking, planning, doing, and benefit together. Participation in the meeting for activities preparation. Organization the convey knowledge center of community and do good projects in the convey knowledge center in education, career, culture, develop the leadership for the community leader, local wisdom works seminar, public relationship techniques, anti-drug project etc. The result of the development of approach to deal with participation of Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community in Mahasarakham Province Found that

3.1 Should organize the meeting for making understanding in every departments, personal in the unit and participate in the policy setting, planning and find the way for working together.

3.2 Should earn revenue and material from resources for support learning and teaching management. Participate in raising capital and provide the basic educational durable objects for the education center.

3.3 Should participate in the committee in every working step, participate in the educational standard setting of the education center and always check the yearly report before showing the public.

3.4 Should build confidence to the followers that you can lead them to the goal. Supporting and monitoring the lecturers and local wisdom management. And coordinate with the local government for taking the related local plan.

3.5 Should develop the one who connects community, local wisdom, to be a part of development in the projects, support the educational institutes together with community, public and private organization.

Keyword : To deal with participation, Non – formal Education and Non-formal and Informal Education community

บทนำ

การปฏิรูประบบราชการของไทยมีเหตุผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี กอปรกับมีการเรียกร้องจากภาคพลเมือง ภาคธุรกิจ เอกชน ให้ภาครัฐมีการปรับปรุง พัฒนาการบริหาร ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2547 : 45) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูประบบราชการดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง โดยเป็นการปฏิรูปที่ต่อเนื่องมาจากทศวรรษแรก (พ.ศ. 2542-2551) ทั้งนี้การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) นี้ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ แลมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้ง กศน. ตำบล ขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับประชาชนเพื่อประชาชนได้ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังให้ กศน. ตำบล เป็นกลไกในการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยในปี พ.ศ. 2552 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานสนองนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ โดยการจัดตั้ง กศน.ตำบลทุกตำบลทั่วประเทศ และให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เทาเทียมกับการศึกษาในระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมุ่งหวังให้ กศน. ตำบล เป็นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อให้การดำเนินการพัฒนา กศน. ตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ สำนักงาน กศน. จึงกำหนดให้การพัฒนา กศน.ตำบลเป็นนโยบายด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนต่อเนื่องที่จะต้องพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการสร้างโอกาสและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนในชุมชน และกำหนดหลักการการดำเนินงาน กศน. ตำบล บทบาทหน้าที่ของ กศน. ตำบลให้มีบทบาทสำคัญในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนโดยมีหัวหน้า กศน.ตำบล เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน กศน.ตำบล โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน กศน. ตำบล ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) กิจกรรมหลักของ กศน.ตำบล 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน 4) การนิเทศติดตามและการรายงาน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐาน กศน.ตำบล ที่สำนักงาน กศน. ได้จัดทำขึ้น เป็นมาตรฐานและตัวบ่งชี้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการติดตามประเมินผลและรายงาน เพื่อให้คณะกรรมการ กศน.ตำบล หัวหน้า กศน.ตำบล และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา กศน.ตำบล ให้ไปสู่มาตรฐาน กศน.ตำบลส่งเสริมให้ กศน.ตำบล เป็นกลไกในการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงาน กศน, 2554 : 8) การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม ยังมีปัญหาหลายอย่างอาทิเช่น ประชาชนในชุมชนมีส่วนมากเสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นให้มากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับอนุสนา สิมเหล้า (2553 : 83-86)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของบุคลากรศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล 133 ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1,197 คน โดยในแต่ละ กศน.ตำบล จะมีคณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล แห่งละ 9 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา กศน.ตำบล ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 291 คน ซึ่งได้จากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างจำนวนประชากรของแต่ละอำเภอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ จำนวน 35 ข้อ การวิเคราะห์โดยการหาค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (ดัชนี PNI_{modified}) โดยเรียงลำดับความสำคัญของค่าที่ได้

ระยะที่ 3 ศึกษาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 35 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบหลักได้แก่ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงินการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ
2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามสภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมประชุม รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ และการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนตามลำดับสภาพที่พึงประสงค์

การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ รองลงมาคือการมีส่วนร่วมประชุมและการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ตามลำดับ ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI-modified) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนและการมีส่วนร่วมประชุม ตามลำดับ

3. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดมหาสารคาม

3.1 ผลจากการสัมภาษณ์ ผอ.กศน. ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) พบว่า สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของ กศน.จะเป็นลักษณะคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาและการสร้างเครือข่าย มีการวางแผนเตรียมการ แต่งตั้งคณะกรรมการ เสนอหัวข้อโครงการประชุมชี้แจงคณะกรรมการ ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเราในทุกๆ ด้าน ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโดยทำงานเชิงรุก บางที่ต้องลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคมเป็นต้นความพึงพอใจสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มันขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรมก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อย เนื่องจากมีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้านส่วนใหญ่ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของครู กศน. มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือที่ดีมาโดยตลอด

แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในด้านแนวทางการดำเนินการ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกันมีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมาและมีโครงการที่เด่นได้แก่ศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนประเภทอาสาสมัคร กศน. หรือพัฒนาคนที่เป็อาสาสมัครอยู่แล้วให้ศักยภาพมากขึ้นการสัมมนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน โครงการต่อต้านยาเสพติดรณรงค์ต่อต้านบุหรี่ เป็นต้น

3.2 ผลการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพบว่า

3.2.1 ควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน

3.2.2 ควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอนร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา

3.2.3 ควรอยู่ในคณะกรรมการทุกขั้นตอนส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษาและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์การศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

3.2.4 ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ

3.2.5 ควรพัฒนาผู้ริเริ่มดึงชุมชน เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้การดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงินการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรรณกร (2545 : 10-11) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือต้องตัดสินใจด้วยตนเอง 2) การดำเนินกิจกรรมชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการบริหาร การใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน 3) การใช้ประโยชน์ ชุมชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม และ 4) การได้รับประโยชน์ ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ในชุมชนในพื้นที่ฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การมีส่วนร่วมประชุม รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ และการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทัศน์ กีฬาแปง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าด้านการปฏิบัติการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ กองจันทร์ดี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตการศึกษาเขต 5 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การจัดการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาแนะแนว การจัดทำแผนและโครงการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การประสานเครือข่าย การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และการประชาสัมพันธ์ ส่วนระดับประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพบว่าอยู่ในระดับมากทั้งในลักษณะภาพรวมและแยกเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การสามารถตรวจสอบได้ สังคมชื่นชม ความพึงพอใจของผู้เรียน และความมีมาตรฐานทางวิชาการ สำหรับองค์ประกอบผลการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตการศึกษา 5 ด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ การสำรวจข้อมูลชุมชน การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ รองลงมาคือการมีส่วนร่วมประชุมและการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ตามลำดับ ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการ

ศึกษาตามอรรถาธิบายในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมรายด้านมีค่า $PNI_{modified} = 0.19$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนและการมีส่วนร่วมประชุม ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการวิจัยซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่าสภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของ กศน. จะเป็นลักษณะคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษาและการสร้างเครือข่าย มีการวางแผนเตรียมการ แต่งตั้งคณะกรรมการ เสนอหัวข้อโครงการ ประชุมชี้แจงคณะกรรมการ ดำเนินการตามคณะกรรมการ ประเมินผลและรายงานผล เผยแพร่ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเราในทุกๆ ด้าน ต้องให้ความสำคัญกับเครือข่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโดยทำงานเชิงรุก บางทีต้องลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ไปพูดคุยในลักษณะประชาคมเป็นต้นความพึงพอใจสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มั่นใจขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ บางกิจกรรมก็พึงพอใจมาก บางกิจกรรมก็พึงพอใจน้อย เนื่องจากมีเหตุปัจจัยในหลายๆ ด้านส่วนใหญ่ถือว่าอยู่ในระดับดี เพราะชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของครู กศน. มากขึ้น จึงมีการให้ความร่วมมือที่ดีมาโดยตลอดสอดคล้องกับพรประไพ อุทะนุต์ (2542 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาเรียนรู้ถึงผลประโยชน์ที่เขาได้รับจากการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ด้วยและสอดคล้องกับอุทัย บุญประเสริฐ (2542 : 115-116) มีความเห็นว่าขั้นตอนในการมีส่วนร่วม ดังนี้ ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน ขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ และขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

ส่วนการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมประชุม พบว่าการมีส่วนร่วมในการประชุม เราจะมีการเตรียมการขั้นตอนทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่ เอกสาร วาระการประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมายที่จะประชุม ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็น และทุกคนจะต้องรู้จุดเด่น จุดด้อย ชุมชนของตนเอง ถึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนออกมาเพื่อที่เราจะเข้าไปส่งเสริมในกิจกรรมต่างๆ ของ กศน.กรรมการสถานศึกษาเวลาที่เราเชิญประชุมถ้าไม่ติดภารกิจอะไรก็จะให้ความร่วมมือดี ส่วนมากที่เราเชิญประชุมจะเป็นตอนเย็นของวันธรรมดา หรือว่าเป็นเสาร์อาทิตย์สอดคล้องกับแนวคิดของกรรณมล เพชรล้อมทอง (2542 : 15) กล่าวว่าชุมชนในรูปของบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม และองค์กร อาสาสมัครต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่องส่วนใหญ่ต้องเป็นคณะกรรมการ การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ พบว่า จะคัดเลือกผู้นำที่มีหลักประชาธิปไตยที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้น ๆ การเสียสละเวลาได้ และต้องดูในเรื่องของการมีภาวะผู้นำ เช่น การมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า การเปิดใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีเหตุผล เป็นต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของบรรเจิด อนุเวช (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลกรรณภูมิศึกษาอำเภอดงน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกๆ กิจกรรมและมีข้อคิดเห็น มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัด โดยมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

3. แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดมหาสารคามพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมประชุมควรมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ประชุมเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรในหน่วยงานและให้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ อภิธินัง (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

1) การรับรู้ เป็นขั้นการร่วมรับรู้โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ชุมชนได้เข้าถึงรับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกด้านด้วยวิธีการที่หลากหลายวิธี อย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง 2) การรับฟังความคิดเห็นเป็นขั้นการ ร่วมคิดโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเปิดเวทีชุมชนให้ประชาชน สะท้อนปัญหาและร่วมคิดหาแนวทางแก้ปัญหา 3) การเกี่ยวข้องคือการร่วมออกแบบ โดยจัดเวทีชุมชนให้ประชาชนร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชุมชนด้วยการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 4) ความร่วมมือเป็นขั้นการร่วมเรียนรู้ในเวทีชุมชน ร่วมคิดออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ ในรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ กศน.ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และร่วมเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน และ 5) การเสริมอำนาจประชาชนเป็นขั้นการร่วมตรวจสอบคุณภาพโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นตัวแทนชุมชนประเมินคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทุนควรจัดหารายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสนับสนุนจัดการเรียนการสอนร่วมสนับสนุนเงินทุนในบางครั้งที่เป็นและจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับศูนย์การศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของยาซิน (Yasin, 1998 : 140) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การสนับสนุนโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในประเทศไต้หวัน ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมในโรงเรียนมาจากชุมชนสูงมากประมาณ 80-85% โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการจ่ายเงินค่าเล่าเรียนบุตรหลานและช่วยเสนอแนะความคิดเห็นต่อการให้โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดี

ส่วนด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการควรอยู่ในคณะทำงานทุกขั้นตอนส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานวิชาการของศูนย์การศึกษาและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศูนย์การศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน สอดคล้องกับงานวิจัยของอาเทอร์ (Arthur, 1995 : 239) ได้ศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยยึดชุมชนเป็นหลัก : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า การทำงานร่วมกันหลายฝ่ายและปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียน เช่น เป็นการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโรงเรียน การจัดการบริหารแบบหุ้นส่วน จะต้องใช้เวลานานจึงจะสามารถเปลี่ยนโครงสร้างได้ การทำงานจะต้องได้รับความร่วมมือหลายฝ่าย จึงจะเกิดความเข้มแข็งและสามารถปรับปรุงโครงสร้างได้ ด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามว่ามีความ สามารถเพียงพอที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานกับส่วนราชการ ในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ อภิธินัง (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม จัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอแม่จันประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน คนในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้พื้นฐานและมีจิตสำนึกต่อการยึดประโยชน์ของส่วนรวม และปัจจัยภายนอก คือ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมีจิตสำนึกและมีกระบวนการที่ส่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอแม่จัน และด้านการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ ควรพัฒนาผู้ริเริ่มดึงชุมชนเครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดและค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) เท่ากับ 0.19 จึงควรเน้นการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ เพื่อให้ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

1.2 แนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เป็นเลิศ คือ การให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกันมีการประชุมเพื่อเตรียมการและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เพราะเราจะดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนออกมา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเชิงลึกถึงความต้องการจำเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีลักษณะต่างพื้นที่กัน

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ประสบความสำเร็จโดยใช้ทฤษฎีฐานราก

เอกสารอ้างอิง

- กรมพล เพชรล้อมเพชร. (2542). *การมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจังหวัดมหาสารคาม*. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชาญ กองจันทร์ดี. (2543). *องค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตการศึกษา*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณรงค์ อภิธนนัง. (2551). *แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย*. การศึกษาอิสระ ค.ม. สาขาการบริหารการศึกษา, เชียงราย:มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- นักฎีกาล ศรีจันทร์โท. (2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาภูอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัราชภัฏมหาสารคาม.
- บรรเจิด อนุเวช. (2543). *การมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอยางสีสุราชจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวฒนากร. (2545). *การส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นในการปฏิรูปการศึกษา*. บริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- พรประไพ อุทะนุต. (2542). *รายงานผลการนิเทศเชิงวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุทัศน์ กีฬาแพง. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2547). “ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับแนวคิดในการบริหารจัดการของผู้บริหารส่วนราชการในยุคปฏิรูประบอบราชการ (ยุคคิดใหม่ ทำใหม่)”, *วารสารบัณฑิตศึกษา*. 1(2) : 45.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2554). *มาตรฐาน กศน.ตำบล ปี 2554*. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). *หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อุสนา สิมพล้า. (2553). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม*. การค้นคว้าอิสระ : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- Arthur, David. (1995). *Measurement of the Professional Self-Concept of Nurses : Developing a Measurement nstrument*. Nurse Education Today. 15(5) : 328-350.
- Krejcie, R.V., and Morgan, D.W. (1970). “*Determining Sample Size for Research Activities,*” *Educational and Psychological Measurement*. 30 (3) : 607 – 610.
- Yasin, Said. (1998). “*Community Participation in The Provision of Private Primary School in Port-Au-Prince, Haiti (Doctoral Dissertation,University of Pittsburgh)*”, *Dissertation Abstracts International*. 59(10) : 3245-A.